למטעי כרם. היכנו שכיניה ושכח הוא לה שנזכרת לטובה: **תכה.** עץ שפותח פיו שלא יכול לדבר: **לך דומיה.** הכל שותקין כנגדך: **שדומה עליו כו'.** נותן לו יפורין שמקבלן מאהבה: **ולך ישולם נדר.** פותח דומיה שהוא דומה[ב] ביפורין דומה לו כשילוט נדר: **מעין ישיתוהו.** כמעין של שיתין נקב שבכנין המזבח שניסוך היין של פסלים יורד לתוכו כל השנה כדאמרי' בגלוב וערבה (סוכה מט.): **הפושעי' כי.** עדיין ואפי' בשעת מעלתם ואשם: **דא"כ.** דהא דר"ל דפושעי ישראל מוקי לה להאי קרא דכתיב ואשם לא תכבה קשיא דידיה אדידיה: **ולא מבשקר.** אינו מכיר שהוא יהודי דמשבח ערלתו ודומה לו כמי שאינו נימול: **המוליח והמעלה.** המוליח אתכם מארץ מצרים (ויקרא כב) וכן המעלה אתכם מארץ מצרים (שם יא): **דפשעי.** בתייהם: **מבטן שאול.** יונה בן אמתי קאמר ליה: **בדבי רבן יוחנן בן זכאי.** בריתא שנסדרה בבית מדרשו כעין תוספתא שסידר ר' חייא ור' אושעיא: **ליני.** דקלים: **בשרין.** לוגוב: **טיט טיין.** הוא רפש לטובע בו וכלע"ז פנ"ק ופתם טיט היינו שרשי לבנין: שחת ובאר שחת חדא מילתא היא: **על עסקי** * **הנם.** עריות: **פשקה.** גיהנם דכתיב בההוא קרא מדורתה אש ועצים הרבה: **בית שאן פיחמו.** שפירותיו מתוקין מכל ארץ ישראל: **משקתה בפירות דעבר ימינא.** משתנתו[ד] בפירות של ענב הנהר פרת בדרומו: **רבקה נכנסה ורבקה יוצאה.** ולא פרה נכנסת ופרה יוצאת דא"כ לא הוו להו קשורות: **כמה לאשה ורובה של פרה.** שנתנו חכמים שיעור להלחקת פסין מן הכור שיהו רחוקין כדי לאשה ורובה כדתנן במתני' (ח:):

שהן

למטעי כרם וא"ר ירמיה בן אלעזר בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם מתחייב אדם הריגה למלכות מטילין לו חכה לתוך פיו כדי שלא יקלל את המלך מדת הקב"ה אדם מתחייב הריגה למקום שותק שנאמר [1]לך דומיה תהלה ולא עוד אלא שמשבח שנאמר תהלה ולא עוד אלא שדומה לו כאילו מקריב קרבן שנאמר [1]ולך ישולם נדר היינו דא"ר יהושע בן לוי מאי דכתיב [2]עוברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו גם ברכות יעטה מורה עוברי אלו בני אדם שעוברין על רצונו של הקב"ה עמק שמעמיקין להם גיהנם הבכא שבוכין ומורידין דמעות כמעיין של שיתין גם ברכות יעטה מורה שמצדיקין עליהם את הדין ואומרים לפניו רבונו של עולם יפה דנת יפה זכית יפה חייבת ויפה תקנת גיהנם לרשעים גן עדן לצדיקים איני והאמר רבי שמעון בן לקיש רשעים אפילו על פתחו של גיהנם אינם חוזרין בתשובה שנאמר [3]ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי וגו' שפשעו לא נאמר אלא הפושעים שפושעים והולכין לעולם ל"ק הא בפושעי ישראל הא בפושעי עובדי כוכבים[ה] הכי נמי מסתברא דא"כ קשיא דר"ל אדריש לקיש [3]דאמר ריש לקיש פושעי ישראל אין אור גיהנם שולטת בהן ק"ו ממזבח הזהב מה מזבח הזהב שאין עליו אלא כעובי דינר זהב עמד כמה שנים ולא שלטה בו האור פושעי ישראל שמליאין מצות כרמון שנאמר [4]כפלח הרמון רקתך ואמר ר"ש בן לקיש אל תיקרי רקתך אלא ריקתיך שאפי' ריקנין שבך מליאין מצות [5]כרמון עאכ"ו אלא הא דכתיב עוברי בעמק הבכא ההוא דמחייבי ההיא שעתא בגיהנם ואתי אברהם אבינו ומסיק להו ומקבל להו בר מישראל שבא על בת עובד כוכבים דמשכה ערלתו ולא [7]מבשקר מתקיף לה רב כהנא השתא דאמרת הפושעים דפשעי ואזלי אלא מעתה דכתיב [5]המוציא [6]והמעלה דמסיק ודמפיק הוא אלא דאסיק ואפיק הכי נמי דפשעי הוא ואמר רבי ירמיה [8](בר) אלעזר שלשה פתחים יש לגיהנם אחד במדבר ואחד בים ואחד בירושלים במדבר דכתיב [7]וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה בים דכתיב [8]מבטן שאול שועתי שמעת קולי בירושלים דכתיב [9]נאם ה' אשר אור לו בציון ותנור לו בירושלים ותנא דבי רבי ישמעאל אשר אור לו בציון זו גיהנם ותנור לו בירושלים זו פתחה של גיהנם ותו ליכא והאמר [10]ר' מריון אמר ר' יהושע בן לוי ואמרי לה תנא רבה בר מריון בדבי רבי יוחנן בן זכאי שתי תמרות יש בגי בן הנום ועולה עשן מביניהן וזו היא ששנינו ציני הר הברזל כשירות וזו היא פתחה של גיהנם דילמא היינו דירושלים א"ר יהושע בן לוי ז' שמות יש לגיהנם ואלו הן שאול ואבדון ובאר שחת ובור שאון וטיט היון וצלמות וארץ התחתית שאול דכתיב [8]מבטן שאול שועתי שמעת קולי אבדון דכתיב [10]היסופר בקבר חסדך אמונתך באבדון באר שחת דכתיב [11]כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת ובור שאון וטיט היון דכתיב [12]ויעלני מבור שאון מטיט היון וצלמות דכתיב [13]ישבי חשך וצלמות וארץ התחתית גמרא הוא ותו ליכא והאיכא גיהנם גיא שעמוקה [11](בגיהנם) שהכל יורד לה על עסקי [6] הנם[ה] והאיכא תפתה דכתיב [14]כי ערוך מאתמול תפתה ההוא שכל המתפתה ביצרו יפול שם גן עדן אמר ריש לקיש אם בארץ ישראל הוא בית שאן פתחו ואם בערביא בית גרם פתחו ואם בין הנהרות הוא דומסקנין פתחו בבבל אביי משתבח בפידי דמעבר ימינא רבא משתבח בפידי דהרפניא: וביניהן כמלוא שתי וכו': פשיטא כיון דתנא ליה דקשורות הוו אגן ידעינן דלא הוו מותרות מהו דתימא קשורות בעין קשורות אבל ממש לא קמ"ל ולא מותרות: אחת נכנסת ואחת יוצאת: תנא רבקה נכנסת ורבקה יוצאת: ת"ר כמה ראשה ורובה של פרה שתי אמות וכמה עוביה של פרה אמה ושני שלישי אמה

שהן

[**פושעי ישראל אין אור שולטת בהן ק"ו ממזבח הזהב.** פירוש דכמס' מגיגה (לף כז.) עביד ק"ו מפלמגדרא דתלמידי חכמים אין אור שולטת בהן מק"ו וי"ל דפושעי ישראל פניהם משחירו' ואלו אלמידי חכמי' כלל וכלל לא]: **בר מבא** וכו'[ב]. לא שייך למתסביה בהזהב (ב"מ דף נח:) **גבי שלשה** יורדין לגיהנם ואינן עולין דזה עולה כשקיבל דינו והא דלא חשיב התם פושעי ישראל כגופן והלדוקין כו'[ג] דאין עולין לפי ששנויים בברייתא[ד] ואע"ג דמלכין פני מחירו חשיב ליה ותני ליה בתם אבות מ"מ אשמעינן דמכנה שם הוי מלכין אע"ג דלא כיה בשמיה:

דילמא היינו דירושלים. כדכתיב (יהושע טו) גיא בן הנם וגו' ירושלים ולא גרסינן היינו דמדבר: **באר** שחת בדכתיב כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת. [והיינו באר שחת] ומהאי קרא הוה מלי לאתויי דשמו שאול והא דלא מייתי קרא [ו]ואתה אלהים תורידם לבאר שחת דהאי קרא בקבר כתיב כדמוכח סיפא דקרא אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם: **וצלמות** דכתיב ישבי חשך וצלמות. האי קרא בתהלים כתיב גבי [ה]מרגיעה לריכין להודות וגרלאה כספרים דגרסי בטרס אלף ולא אשוב אל ארץ אשך וצלמות (איוב י') [מתיתין גרס דתתחתית כתיב ביחזקאל (ל"א)] כשהגלאה הקב"ה שכל הגויים יורדים לגיהנם כתיב שם אל ארץ תחתית]:

והאיכא תפתה. תימה דלא חשיב עלוקה ור"ת מפרש דעלוקה שם חכם כמו לאיתיאל והא דמוקי ליה בתפסת עגולה זרה (דף ח.) בגיהנם היינו משום דכתיב בתריה שאול ועוגר רחם ומיהו קשה דכפסיקתא לא חשיב להם בשמות שלמה וגם בג' דברי' (ב) וד' דברים(ג) הכתובים בתוכו ספר לא חשיב עלוקה ואע"ג דלא חשיב נמי יקא היינו משום דשמא הוי בכלל אגור והפייט[ד] נמי יסדו כשם גיהנם בזולת אין לור חלף יקדו בהנהני עלק: **אם** בין הנהרות הוא. משמע דבין הנהרו' לאו היינו בבל ולא כפ"ה שפי' בי' יוחסין (קדושין דף עב.) גבי בין הנהרות הרי הוא כגולה ליוחסין ובפירקין (דף כב:) נמי אמרי' בבל נמי מקיף לה פרת מחד גיסא ודגלת מחד גיסא:

שהן

תורה אור

1. לך דמיה תהלה אלהים בציון ולך ישלם נדר: תהלים סה ב
2. עברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו גם ברכות יעטה מורה:
3. ויצאו וראו בפגרי האנשים הפשעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל בשר: ישעיהו סו כד
4. כפלח הרמון רקתך מבעד לצמתך: שיר השירים ו ז
5. המוציא אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני יי: ויקרא כב לג
6. כי אני יי המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים והייתם קדושים כי קדוש אני: ויקרא יא מה
7. וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה ותכס עליהם הארץ ויאבדו מתוך הקהל: במדבר טז לג
8. ויאמר קראתי מצרה לי אל יי ויענני מבטן שאול שועתי שמעת קולי: יונה ב ג
9. וסקלוני מגנור יעבור ותתו מנס שריו נאם יי אשר אור לו בציון ותנור לו בירושלם:
10. היסיפר בקבר חסדך אמונתך באבדון: תהלים פח יב
11. כי לא תעזב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת: תהלים טז י
12. ויעלני מבור שאון מטיט היון ויקם על סלע רגלי כונן אשרי: תהלים מ ג
13. ישבי חשך וצלמות אסירי עני וברזל: תהלים קז י
14. כי ערוך מאתמול תפתה גם היא למלך הוכן העמיק הרחב מדורתה אש ועצים הרבה נשמת יי כנחל גפרית בערה בה: ישעיהו ל לג

מסורת הש"ס

א) נכס"ל: כפושעי ישראל הם העולם, וכפ"ל עוסף ג"כ: עפ"ז], ב) מגיגה מ. ע"ב], ג) [סנהדרין ל:, וס"נ], ד) [פי' ולא מיכר הכרים ולעקר כהילני מרגוס ולנעקר כהילני (תהלי' כז) ערוך ערך כשקר], ה) [ע"ל נן], ו) [סוכה לב: ע"ס], ז) [ע"ל כנרהכם], ח) [כע"י הני' חגם עי' כמהרש"ל כח"ל], ט) כפ"ל: דומם, י) כפ"ל: מסכת, כ) כפ"ל: על הגויים, ל) כפ"ל: כנוסן והמעין והמוסרן, מ) [דר"ה ח.], נ) [תהלים נח], ס) [ברכות נד:], ע) [נסת מעוסן].

הגהות הב"ח

(א) נס' על פסקי חגם: (ב) חוס' ד"ה והא מיכא וסו' וגם בג' דברי'. כ"כ בלומר כמדרש של ג' דברים: (ג) באר"ר ומרגע דברים בשמות שלמה כמתוכין כאותו ספר:

גליון הש"ם

רש"י בר"ה ולא מבשקר אינגו מבריח. וכן לא בשקריה יכמות דף קכ ע"ח: שם בר"ה על עסקי חגם ערוות כל"ל, ובלוקמא ביומא פרק יום"כ נאכל כמגרים חגם זה ערוות מהרש"ל:

לעזי רש"י

פנ"ק. בוץ.

מוסף רש"י

כעובי דינר זהב. דבר מועט, לא חסר אכבה לנעשה בו נס (חגיגה כז.), שתי תמרות. שני דקלים (סוכה לב:). בני בן הנם. סמוך לירושלים (שם).

רבינו חננאל

עוברי בעמק הבכא וגו'. עוברי אילו בני אדם שעוברין על רצונו של מקום. בעמק. שמעמיקין להם גיהנם שעה אחת. ואתי אברהם ומציל להו לבר מהבא על הגויה דמשכא עורלתיה, כר"ל דאמר אין אור שולטת בפושעי ישראל קל וחומר ממזבח הזהב. ורשעים אפילו על פתח גיהנם אין חוזרין בתשובה ברשעי אומות העולם הוא. שלשה פתחים יש לגיהנם כו'. מתני' וביניהן כמלא שתי רבקות. פי' מלשון עגלי מרבק. של שלש בקר דברי רבי מאיר. ר' יהודי אומר של ארבע ארבע בקר. תנא רבקה נכנסת ורבקה יוצאה. ת"ר כמה ראשה ורובה של פרה אמתים. וכמה עוביה של פרה אמה ושני שלישי אמה.

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones
Tél. FR : 01.80.91.62.91 - Tél. ISR : 077.466.03.32 - contact@torah-box.com